

جزوه درسی:

گامی بر

«پژوهش و روش تحقیق در حوزه علمیه»

تهیه و تنظیم:

سمیه حسین یور

مدرسه علمیه پیروان حضرت زهرا (سلام الله علیها)

مهر ۱۳۹۴

فهرست مندرجات

مقدمه	۱
۱- مفهوم شناسی	۲
۱/۱- مفهوم تحقیق و پژوهش	۲
۱/۱/۱- تحلیل واژه ها	۳
۲- ارکان پژوهش	۵
۳- ضرورت تحقیق و پژوهش	۶
۳/۱- تاکید قرآن و روایات	۶
۳/۲- تفقه در دین واجب کفایی	۷
۳/۳- نیازهای درونی	۷
۳/۴- نیازهای بیرونی	۷
۳/۵- فقدان نگاه شبکه ای	۸
۴- انواع روش تحقیق	۸
۴/۱- براساس تخصص	۸
۴/۲- براساس صورت و سیر تحقیق و تفکر	۸
۴/۳- براساس غرض پژوهش	۹
۴/۴- براساس داده ها و گزاره های مورد استفاده	۹
۴/۵- براساس حجم و غرض تحقیق	۱۰
۴/۵/۱- تاریخی	۱۰
۴/۵/۲- توصیفی (نگرش پروازی)	۱۰
۴/۵/۳- همبستگی	۱۰
۴/۵/۴- موردی	۱۰
۴/۵/۵- تجربی	۱۰
۵- ویژگی های پژوهشگر	۱۰
۵/۱- شاخصه های اخلاقی و روانی	۱۱
۵/۱/۱- نظم	۱۱
۵/۱/۲- پشتکار، سعه صدر و اعتماد به نفس	۱۱

۵/۱/۳- امانت داری	۱۱
۵/۱/۴- آسوده خاطری	۱۱
۵/۱/۵- ساده زیستی و فروتنی	۱۱
۵/۲- توانمندی های عقلی و علمی	۱۱
۵/۲/۱- نبوغ	۱۱
۵/۲/۲- کنجکاوی	۱۱
۵/۲/۳- حقیقت جویی	۱۱
۵/۲/۴- تمرکز فکر	۱۱
۵/۲/۵- وحدت، انسجام فکری و تسلط علمی	۱۱
۵/۲/۶- نواندیشی	۱۲
۶- مراحل تحقیق و پژوهش (کلان مراحل)	۱۲
۶/۱- طراحی (پروپزال نویسی)	۱۲
۶/۱/۱- عنوان یابی	۱۲
۶/۱/۱/۱- انتخاب عنوان	۱۲
۱- ابزارهای مفید برای موضوع یابی	۱۲
۱/۱- اکتشافات ذهنی محقق	۱۲
۱/۲- مشورت از اساتید	۱۳
۱/۳- محققان	۱۳
۱/۴- مراکز علمی پژوهشی	۱۳
۱/۵- مباحث کتاب ها	۱۳
۱/۶- فصلنامه و نشریات	۱۴
۱/۷- مراجعه به چکیده ها، نمایه، پایان نامه ها	۱۴
۱/۸- مباحث همایش های علمی، فراخوان ها و مقالات	۱۴
۱/۹- اینترنت	۱۴
۱/۹/۱- موتورهای جست و جو	۱۴
۱/۹/۱/۱- موتورهای جست و جوی عمومی	۱۴
۱/۹/۱/۲- موتورهای جست و جوی تخصصی	۱۵

- ۱- سایت های مرتبط با علوم اسلامی ۱۶
- الف: سایت های فارسی ۱۶
- ب: سایت های عربی ۱۹
- ۲- ویژگی های عنوان مطلوب ۱۹
- ۲/۱- صراحت و شفافیت ۱۹
- ۲/۲- جزئی و محدود ۱۹
- ۲/۳- مورد علاقه ۱۹
- ۲/۴- نبودن و عدم تکرار ۱۹
- ۲/۵- دسترسی به منابع ۲۰
- ۲/۶- در توان علمی و فکری ۲۰
- ۲/۷- متناسب با زمان پژوهشگر ۲۰
- ۲/۸- متناسب با تخصص استاد ۲۰
- ۲/۹- سودمند ۲۰
- ۲/۱۰- قابل نشر ۲۰
- ۳- زمینه تحقیق (موضوع) ۲۱
- ۳/۱- استانداردهای انتخاب زمینه تحقیق ۲۱
- ۳/۲- تفاوت موضوع و مساله ۲۱
- ۳/۲/۱- مسأله محور ۲۱
- ۱- نقش مسأله در تحقیق ۲۲
- ۲- ویژگی های مسأله ۲۲
- ۳- فرق موضوع و مسأله ۲۲
- ۳/۲/۲- موضوع محور ۲۲
- ۳/۲/۳- متن محور ۲۳
- ۶/۱/۲- منبع شناسی (کتاب شناسی) ۲۳
- ۶/۱/۲/۱- کتابخانه ۲۳
- ۱- چگونگی جست و جو در کتابخانه ۲۴
- ۲- انواع منابع کتابخانه ۲۴

۱/۲- اجزاء طرح

۱/۲/۱- تعریف و تبیین موضوع

تبیین یعنی بیان کردن و توجه به موضوع و مسأله از بعد لغوی و تحلیلی است^۱ یعنی در این قسمت که قسمت اول طرح است نویسنده به گونه ای به بیان موضوع بپردازد که خواننده با خواندن چند سطر کوتاه، به فضای متن ورود پیدا کند البته به گونه ای نگارش شود که ذهن درگیر مسائل جانبی و غیر مرتبط نشود.

۱/۲/۲- ضرورت

رفع خلأ معرفتی، حل معضلات جامعه به عنوان مقوله اصلی در ضرورت مطرح می شود که عدم توجه به این مسأله تکرار را پدید می آورد. نوشتن و نگارش نباید تنها به هدف چاپ و انتشار اثر صورت پذیرد بلکه باید مطلبی تعیین گردد تا مورد استفاده سایر افراد قرار گیرد به عنوان مثال «اهمیت قرآن» از موضوعات مطرح در این زمینه است که شاید تالیفات زیادی در مورد آن باشد که نگاهی به زندگی روزمره بیانگر این است که عملاً در کاربرد، این کتاب برای برخی چندان واضح نشده است در صورتی که با مطالعه اجمالی در صفحات و آیات به ویژه تامل عمیق و لو یک آیه می تواند انسان را به کنه اهمیت قرآن برساند البته در صورتی که عمق و تامل در آن مطرح شود.

۱/۲/۳- اهداف

پژوهشگر قصد انجام چه فعالیت هایی را دارد که این امر در دو قسمت اصلی و فرعی قرار می گیرد اهداف اصلی که کل تحقیق را پوشش می دهد و اهداف فرعی زیر مجموعه هدف اصلی می باشد. در بیان تفاوت هدف و ضرورت می توان این گونه بیان داشت ضرورت: جزئی، دقیق با نگاه آسیب شناسانه اما هدف، کلی و ذهن انسان در پی رسیدن به آن می باشد شاید هم در سطح اطلاعات اولیه محقق مطرح شود.

نکته

- ✓ هدف عنوان تحقیق را پوشش دهد.
- ✓ فراتر از عنوان اصلی نباشد.
- ✓ به صورت جمله خبری باشد.
- ✓ اهداف باید موردی ذکر شود.

۱/۲/۴- سوالات

با انتخاب موضوع ذهن به سمت برخی مباحث سوق داده می شود که سوالاتی را در بر می گیرد با این که گاهی منشأ انتخاب یک عنوان پژوهشی همین سؤال است که از آن با عنوان مسأله یاد می شود که توضیحات آن گذشت.

سوالات دو دسته است:

۱. اصلی: مهم و اصل است که می تواند همان عنوان تحقیق باشد.
۲. فرعی: زیر شاخه عنوان اصلی که می توان عنوان بخش ها یا فصل ها را به صورت سوال مطرح نمود که متناسب با نظر نگارنده می توان ریز تر هم باشد.

^۱ - رک: احد فرامرز قراملکی، تدوین پایان نامه ها، صص ۷۵-۸۰

۱/۲/۵- پیشینه

همان طور که در کتاب شناسی گذشت برای موضوع تحقیق باید جست و جویی صورت گیرد تا برای محقق مشخص شود که آیا تحقیق مورد نظر تا الان کار شده یا نه که در صورت مثبت بودن پاسخ تا چه میزان و در چه عرصه ای کار انجام گرفته که در این صورت کار جدید در واقع برگرفته از همین کارها و ادامه دهنده آن ها می باشد اما اگر برای آن ها منبعی یافت نشد یعنی این که پیشینه ندارد و به اصطلاح خیلی دقیقتر با عنوان دقیق ما اثری نگارش نشده اما با عناوین کلی تر از موضوع مورد نظر آثاری یافت شد که در تدوین اثر حاضر یاری دهنده می باشد اما در نظر داشته باشید که تدوین چنین آثاری زمان بر است که حوصله و پشتکار محقق را می طلبد.

بعد از این مرحله باید از بین منابعی که در مورد تحقیق خود از آن ها استفاده کرده ایم ۵ مورد را جدا کرده و به دقت مورد مطالعه قرا دهیم تا جایگاه آن در تحقیق ما مشخص شود به گونه ای که با معرفی اجمالی از اثر به بیان نکات مثبت و منفی در قالب جملات می پردازیم در نظر داشته باشیم که درج نکات مثبت و منفی از کتاب باید کاملاً علمی و خالی از لجاجت و عناد باشد و سعی شود تا حد امکان پیش داوری صورت نگیرد تا آداب نقد رعایت و امانتداری حفظ شود همان طور که در شرایط پژوهشگر نیز به این امور اخلاقی و علمی اشاره شد.

۱/۲/۶- فرضیه

جمله خبری، کوتاه، بدون ابهام، و فرض اولیه در مسأله تحقیق که نباید خیلی بدیهی باشد.
مثلاً: نبی معصوم است نادرست است اما نبی از هر گونه خطا مصون است^۱ جمله ای صحیح می باشد.

۱/۲/۷- روش تحقیق

در مورد موضوع، جمع آوری و پردازش اطلاعات مطرح است.^۲
به اعتبار هدف: بنیادی (گسترش شاخه دانش) یا کاربردی (نمود عینی در جامعه و زندگی)
به اعتبار موضوع: دینی، تاریخی، قرآنی، فقهی و ...
به اعتبار جمع آوری: کتابخانه ای، میدانی

^۱ - رک: احد فرامرز قراملکی، تدوین پایان نامه ها، صص ۸۱-۸۳

^۲ - رک: احد فرامرز قراملکی، تدوین پایان نامه ها، صص ۹۰-۹۱

۲- نمودار

شکل: الف از ۸/۳/۲

موضوع عام	ماخذ
موضوع خاص	

شکل: ب از ۸/۳/۲

موضوع عام	تاریخ
موضوع خاص	شماره فیش

شکل: پ از ۸/۳/۲

موضوع اصلی		کتاب	
موضوع فرعی		نویسنده	
نام و نام خانوادگی	تاریخ مطالعه	شماره مسلسل	شماره موضوع

شکل: ت از ۸/۳/۲

نام کتاب	نویسنده/ مترجم	نشر/ چاپ	ج /ص
موضوع کلی	موضوع جزئی	تلخیص/ نقد	ش /م

شکل:ث از ۸/۳/۲

کد شماره فیش	کتاب	مبحث
	تالیف	موضوع کلی
	ترجمه	موضوع جزئی
	تاریخ نشر	
	جلد	
	صفحه	نوع یادداشت
	مستقیم	تلخیص
	ترجمه	